

Daria KUBICKA

Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej
im. Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego – Koszalin

POZYCJA KOBIETY W SPOŁECZEŃSTWIE ARABSKO – MUZUŁMAŃSKIM

„A jeśli czujecie względem nich wstręt, to, być może,
czujecie wstręt do czegoś, w czym Bóg umieścił wielkie dobro”¹.

4:19

Tematem mojego artykułu jest *Pozycja kobiety w społeczeństwie arabsko – muzułmańskim*. Jest to kwestia, która wzbudza wielkie emocje w świecie zachodnim. W dużej mierze za taki stan rzeczy odpowiedzialne są media. Bardzo często ukazują muzułmankę jako kobietę szykanowaną przez islam i nie mającą żadnych praw. Wprawdzie nie w każdym przypadku powyższe opinie są nieprawdziwe, jednakże należy unikać uogólnień.

O kobiecie muzułmańskiej możemy mówić od momentu, w którym wyszła ona z okresu dżahiliji². Od najdawniejszych czasów kobiety arabskie zamieszkiwały Półwysep Arabski. Przed wprowadzeniem islamu cały ich świat pogrążonych był w różnych obrzędach magicznych oraz w politeizmie. Rzeczą zaskakującą jest to iż w czasie dżahiliji wielką czcią otaczane były trzy bóstwa żeńskie: al – Alat, al – Uzza i Manat. Fakt ten naukowcy bardzo często uznają za dowód istnienia przeżytków matriarchatu w tym rejonie świata. Kult wymienionych bóstw był bardzo silny. Ryszard Piwiński w swojej książce pt: *Mitologia Arabów* cytuje: „W „Żywocie Antary”, eposie sławiącym losy walecznego wojownika przedmuzułmańskiego, znajdujemy wzmiankę o amulecie z wizerunkami tych bogiń: „I ujrzał na jego ręce amulet z żółtego karneolu, z wrytym na nim wizerunkiem trzech bóstw ze złota czerwonego, a oczy ich przypominały szmaragdy”³.

¹ Koran, w tłumaczeniu J. Bielawskiego, Warszawa 1986.

² Epoka niewiedzy i ciemności poprzedzająca islam.

³ R. Piwiński, *Mitologia Arabów*, Warszawa 1989, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, s. 32.

Trudno sprecyzować okres dżahiliji, ale wstępnie przyjmuje się, że przypada on na VI i VII wiek od początku ery muzułmańskiej. Chociaż specjalistom trudno jest stwierdzić, co dokładnie działo się w tym czasie na Półwyspie Arabskim, to są pewne przypuszczenia, że na pewno miał proces zmiany ról męskich i kobiecych.

W czasach dżahiliji na obecnych terenach występowania islamu, społeczności je zamieszkujące podzielone były na plemiona. Owe plemiona często posiadały swoje odrębne obyczaje i tradycje. W momencie islamizacji niektóre z nich zachowały się i obowiązują w czasach współczesnych. Przykładem jest tutaj chociażby zwyczaj rytualnego obrzezania dziewczynek (o tym w dalszej części artykułu), który praktykowany był na terenach afrykańskich.

Problem pewnych kwestii dotyczących pozycji kobiety w społeczeństwie muzułmańskim jest złożony, ponieważ składa się na niego kilka czynników. Jednym z nich jest właśnie czynnik kulturowy, bardzo często mający swoje podłoże w historii. Nie wyprzedzajmy jednak faktów. Wszystko po kolei.

Stopniowe wprowadzanie islamu przez Proroka Muhammada bardzo często miało charakter zbrojny. W owym czasie jednak, mimo znaczącej roli mężczyzny, pozycja kobiety nie była marginalizowana.

Doskonałym przykładem są tutaj dwie najsłynniejsze żony proroka Muhammada – Chadidża oraz A'isza. Pierwszą z nich jak podają różne starożytne źródła Muhammad poślubił, gdy miał dwadzieścia lat. Chadidża była bogatą wdową z Mekki. Była samodzielna, pracowita oraz przedsiębiorcza. Według legendy stryj młodego Muhammada – Hamza wystąpił jako jego opiekun i poprosił o rękę Chadidży jej ojca Chuwajlida. Chuwajlid odmówił jednak zgody na małżeństwo córki z człowiekiem ubogim. Hamza postanowił więc upić ojca Chadidży co doprowadziło do zgody. Jest to jednak nieprawda, ponieważ w tym czasie Chuwajlid już nie żył, a Chadidża już raz zamężna – zgodnie z kulturą matriarchalną sama mogła rozporządzać własną osobą. Muhammad zamieszkał w jej domu. Tradycje⁴ jednomyślnie i bez zastrzeżeń przedstawiają, iż związek Chadidży i Muhammada był niezmiennie szczęśliwy.

Przez cały okres trwania małżeństwa z Chadidżą Muhammad był wierny swojej żonie, dopiero po jej śmierci zaczął wstępować w inne związki małżeńskie. Powszechnie uważa się, że większość zawartych przez Proroka małżeństw miała charakter polityczny. W owym czasie trwały liczne walki pomiędzy zwolennikami Muhammada a jego oponen-

⁴ Tradycje (inaczej hadisy) czyli opowieści o życiu Proroka Muhammada.

tami, dlatego też sojusz z konkretnym wodzem plemienia był gwarancją pokojowego przymierza i jednocześnie zgodą na wyznawanie nowej religii.

Druga z żon – A'isza była córką jednego z wiernych przyjaciół Proroka Muhammada – Abu Bakra. Była dziewczynką przedwcześnie dojrzałą i bardzo krnąbrną. Poślubiono ją Prorokowi między rokiem 620 – 623, kiedy miała około lat sześciu. Faktyczną żoną została jednak trzy lata później. Muhammad miał wiele żon, jednakże to właśnie A'isza zajmowała w jego sercu specjalne miejsce. Była nie tylko najmłodszą ale również najpiękniejszą ze wszystkich kobiet z haremu Proroka. Jest uznawana w świecie muzułmańskim za postać wybitną, bez której odbiór świętej księgi islamu *Koranu* nie byłby w pełni kompletny. Bruce Lawrence stwierdza w swojej książce *Koran – Biografia*, iż: „*A'isza była bardzo inteligentna, poza tym, że miała wybitny dar obserwacji, to również niezwykłą pamięć. Pamiętała nie tylko tekst Koranu, ale wiedziała znacznie więcej niż większość muzułmanów na temat tego, jak, kiedy i dlaczego Koran był objawiany. Była świadkiem życia Muhammada i przypominała innym o szczegółach jego postępowania – od najdrobniejszych domowych spotkań po ważne wystąpienia publiczne, które ukształtowały społeczność muzułmańską*”⁵.

A'isza była bystra i miała ostry język. Potrafiła również świetnie posługiwać się bronią (uczestniczyła we wszystkich trzech wielkich bitwach przeciwko wrogiemu plemieniu kurajczyckiemu). Wątek walecznych umiejętności A'iszy pojawia się dosyć często, niestety nie wiadomo skąd takie umiejętności nabyła.

A'iszy nadano przydomek „Matka Wiernych” z czego była bardzo dumna, ponieważ wyrażało dla niej i dla wszystkich żon Proroka szacunek, jednakże co za tym szło musiała podporządkować się pewnym obowiązkom domowym, których szczerze nie znosiła. Drażniło ją także współzawodnictwo z pozostałymi żonami o uczucie męża, chociaż sama cechowała się zazdrością. Możemy sobie jedynie wyobrazić jak ciężko musiało być młodej żonie Muhammada. Zapewne musiała znosić ciągle zaczepki i docinki ze strony starszych i bardziej doświadczonych w sprawach małżeńskich żon. Nikt jednak nie był tak bliski Prorokowi jak ona. Podobno przekazała ok. dwóch tysięcy Tradycji na temat Muhammada (mogą się z nią równać jedynie trzej inni towarzysze Proroka⁶). Jak podkreśla w swojej książce B. Lawrence: „*Z punktu widzenia praw kobiet*

⁵ B. Lawrence, *Koran – Biografia*. Warszawa 2008, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA, s. 52 – 53.

⁶ Trzech pierwszych kalifów sprawiedliwych: Abu Bakr, Usman, Umar.

*w ramach etosu muzułmańskiego A'isha uznawana jest za pionierkę, której przykład inspirowało muzułmanki i budzi szacunek mężczyzn*⁷.

Jak widać pozycja kobiety w społeczeństwie przedislamskim była niewątpliwie silna.

Jednakże z historycznego punktu widzenia to właśnie mimo wszystko kultura patriarchalna oraz związane z nią grupy krewnych najsilniej przetrwały w społeczeństwach muzułmańskich.

Po śmierci Proroka Muhammada ekspansja islamu objęła tereny zamieszkałe przez różne plemiona. Przykładem są Persowie (mieszkańcy współczesnego Iranu) a także Turcy.

Irańczycy bardzo długo bronili się przed islamizacją. Mimo oporów religia ta została w końcu przez nich przyjęta. Świadomość tożsamości kulturowej i dawne tradycje jednakże pozostały niezmiennie. Jak twierdzi Maria Składankowa w swoim artykule pt: *Iranci: „Odnosi się to w dużej mierze do sfery prywatnej życia, struktur rodzinnych, relacji pomiędzy krewnymi. Irańczycy cenią i zawsze cenili zasadę prywatności domu, jego niedostępności dla obcych, z wyjątkiem części przeznaczonych do przyjmowania gości. Kobiety, zamieszkujące wielopokoleniowe siedziby, chronione były przed oczyma obcych, wiodły w babińcach życie jakby niewidzialne, choć same korzystały z rozmaitych (aczkolwiek ograniczonych) możliwości obserwowania świata zewnętrznego*⁸. Była to zasada od najdawniejszych czasów ściśle przestrzegana. Wiele plemion irańskich przybywało na Bliski Wschód z Azji Środkowej. Większość wtapiała się w tamtejsze społeczeństwo przyjmując po części bliskowschodni (dodatkowo często nie do końca zrozumiały) tryb życia. Jednakże nie przeszkadzało im to w zachowaniu własnych tradycji. Irańczycy pnać się po drabinie społecznej w kręgu lokalnej ludności bardziej ulegali procesowi orientalizacji aniżeli prosty lud. Strategia ta nie dotyczyła jednak kobiet. Żony czy też córki najwyżej usytuowanych mężczyzn nie starały się zmieniać niczego w swoich zwyczajach (spraw dotyczących życia rodzinnego, domowego).

Wśród ludności tureckiej sytuacja wyglądała podobnie. Turcy przyjęli islam w IX wieku, ale pozostawali wierni starym obyczajom.

System patriarchalny dla starożytnych plemion tureckich był niezmienny. Występowała zasada równości. Matka i ojciec byli tak samo od-

⁷ Tamże, s. 62.

⁸ D. Chmielowska, B. Grabowska, E. Machut – Mendecka, *Być kobietą w Orientie [w:] Iranci*, red. M. Składankowa, Warszawa 2008, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, s. 34.

powiedzialni za rodzinę. W czasie konfliktów natomiast, kobiety trwały u boku swoich mężów i razem z nimi stawały do walki.

W momencie wprowadzenia islamu pojawiły się nowe prawa, a sytuacja społeczna uległa pewnym zmianom. Proces ten wpłynął na strukturę państwa oraz prawo rodzinne. Kobietom narzucono pewne ograniczania. Nie był to jednak tylko i wyłącznie wpływ islamu ale także bizantyjskich i właśnie perskich obyczajów. Świetnym przykładem jest chociażby sprawa zasłony. Danuta Chmielowska oraz Asiye Kilic – Erylilmaz w taki oto sposób opisują tę kwestię: *„W czasach kalifa Omara używana była przez kobiety tylko krótka woalka i nosiły je tylko damy z towarzystwa. Już za Abbasydów powstałe w wielkich miastach medresy⁹ przyczyniły się do upowszechnienia zasad religii, wzrosła liczba wiernych, a noszenie zasłon stało się zjawiskiem powszechnym”¹⁰.*

Persowie, którzy przyjęli islam wcześniej mieli ogromny wpływ na sposób życia kobiet tureckich. To właśnie ich patriarchalny system rodzinny zdecydował o izolowaniu muzułmanek w normalnym życiu.

W świetle zasad prawa koranicznego (Szari’at) – prawa ogólne oraz indywidualne.

W obecnych czasach kwestia praw kobiet w społeczeństwach muzułmańskich, ich wolności oraz egalitaryzmu płciowego budzi wiele kontrowersji. Wiąże się to różnicami dotyczącymi oceny przeszłości. Jak zauważa M. Ruthven: „Tradycjoniści, w większości mężczyźni, twierdzą, że Prorok znacznie polepszył sytuację arabskich kobiet, gwarantując im podstawowe prawa w małżeństwie, prawa, których nie posiadały kobiety w okresie niewiedzy – dżahiliji”¹¹.

Jak stwierdza w swojej książce Abdur Rahman al – Sheha: „Błędne jest przypisywanie islamowi poniżanie kobiety i brak szacunku dla niej, bo Allah mówi w Qur’anie: „A jeśli czujecie względem nich wstręt, to, być może, czujecie wstręt do czegoś, w czym Bóg umieścił wielkie dobro”. (Qur’an 4:19)”¹².

⁹ Szkoły wyższe

¹⁰ D. Chmielowska, B. Grabowska, E. Machut – Mendecka, *Być kobietą w Oriencie [w:] Społeczna i rodzinna sytuacja kobiety tureckiej w zarysie historycznym*, red. D. Chmielowska, A. Kilic – Erylilmaz, Warszawa 2008, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, s. 47.

¹¹ Tamże, s. 110.

¹² A. Rahman al – Sheha, *Status kobiety w islamie*. Białystok – Polska, wydanie internetowe dostępne na stronie: http://d1.islamhouse.com/data/pl/ih_books/pl4816.pdf

Według tego samego autora islam jest dla kobiety sprawiedliwy. Opierając się na surach koranicznych A. Rahman al – Sheha podzielił prawa kobiet w społeczeństwie muzułmańskim na **ogólne** oraz **indywidualne**.

1. PRAWA OGÓLNE

- Jak zauważa autor: *„W obowiązkach religijnych tj. modlitwa, jałmużna, post pielgrzymka, kobieta ma te same zobowiązania, co mężczyzna, jeśli spełnia warunki tej obowiązkowości (islam, dojrzałość płciowa, zdrowie umysłowe). Stwórca przeznaczył dla kobiety specjalną dyspensę, w niektórych praktykach religijnych jedynie w trosce o jej stan psychiczny – fizyczny, np. podczas miesiączki¹³ i porodu nie wolno jej modlić się i pościć, jednak post musi odrobić po zakończeniu okresów krwawienia”¹⁴.*
- Kobieta tak jak i mężczyzna ma prawo do ochrony swej godności i honoru. A. Rahman al – Sheha nie ma co do tego wątpliwości: *„Za oszczerstwo i ubliżanie kobiecie islam wyznaczył karę. Allah Najwyższy mówi: „A tym, którzy oskarżają kobiety godne, a nie mogą przyprowadzić świadków, wymierzcie osiemdziesiąt batów i nie przyjmujcie od nich nigdy świadectwa. To są ludzie szerzący zgorszenie”. (Qur'an 24:4)”¹⁵.*
- Jeżeli chodzi o wynagrodzenie i podleganie karze kobieta stoi na tym samym poziomie co mężczyzna. Sura 16, werset 97 wyraźnie o tym stanowi: *„Tego, kto spełni dobre dzieło – czy to mężczyzna, czy kobieta – i jest wierzącym, My ożywimy życiem wspaniałym, i takim wypłacimy ich wynagrodzenie czymś piękniejszym niż to, co czynili”. (Qur'an 16:97)”¹⁶.*
- Jeżeli chodzi o edukację, jak stwierdza A. Rahman al – Sheha: *„Kobieta na równi z mężczyzną posiada prawo do wykształcenia, zdobywania wiedzy oraz nauczania, bo Wysłannik Allaha powiedział: „Zdobywanie nauki jest obowiązkiem każdego muzułmanina”. (Sunen*

¹³ Zakaz praktyk religijnych dla kobiety w czasie menstruacji wiąże się zapewne z postrzeganiem tego procesu w czasach przedmuzułmańskich. Menstruacja była postrzegana jako zagrożenie. Bardzo często też uważano, iż miała charakter zanieczyszczający, ponieważ kobieta krwawiła jednocześnie z części ciała związanych z rozmnażaniem.

¹⁴ Tamże, s. 8.

¹⁵ Tamże, s. 9.

¹⁶ Tamże, s. 9.

*Ibn Madża, hadis nr 224)*¹⁷. W islamie pojęcie „muzułmanin” dotyczy zarówno kobiety jak i mężczyzny.

- Kwestia rozporządzania majątkiem przez kobietę jest również oczywista: *„Kobieta równa jest mężczyźnie w kompetencjach i swobodzie w dysponowaniu majątkiem (może być właścicielem, prowadzić transakcje kupna – sprzedaży bez opiekuna i specjalnych ograniczeń pod warunkiem, że jest to zgodne z zasadami islamu). Allah Najwyższy mówi: „O wy, którzy wierzycie! Rozdawajcie z dobrych rzeczy, które zyskaliście”. (Qur’an 2:267). W innym wersecie Allah Najwyższy mówi: „Zaprawdę – muzułmanie i muzułmanki, wierzący i wierzące, prawdomówni i prawdomówne, cierpliwi i cierpliwe, pokorni i pokor dający jałmużnę i dające jałmużnę, poszczący i poszczące, zachowujący czystość i zachowujące, wspominający Boga często i wspominające – przygotował dla was Bóg przebaczenie i nagrodę ogromną”. (Qur’an 33:35)*¹⁸.

2. PRAWA INDYWIDUALNE

Jeżeli zaś chodzi o prawa indywidualne kobiety, to łączą się one nierozdzielnie z biologicznymi funkcjami kobiecego organizmu, oraz z określonymi rolami społecznymi. Jak zauważa A. Rahman al – Sheha: *„Islam dba o kobietę już od czasu jej dzieciństwa, będąc dziewczynką, potem żoną, matką i członkiem społeczeństwa”*¹⁹.

W społeczeństwach muzułmańskich w momencie, gdy kobieta zaczyna dojrzywać ważną dla niej sprawą staje się małżeństwo.

Wracając do okresu dżahiliji należy przypomnieć, iż kobieta zajmowała znaczące miejsce w społeczeństwie arabskim bez względu na to czy była mężatką czy też nie. Sprawą najważniejszą było to, że urodzi syna, co będzie stanowiło potęgę plemienia.

W momencie pojawienia się islamu kwestia ta uległa pewnej zmianie. Maurice Gaudet – Demombynes w taki oto sposób opisuje te zmiany: *„Mahomet zachował formę małżeństwa, która utrzymywała żonę we władzy męża, nakładając reguły broniące jej przed nadużyciami. Koran ochraniał zgodę kobiety na małżeństwo. Uczynił ją właścicielką lub*

¹⁷ Tamże, s. 11.

¹⁸ Tamże, s. 10.

¹⁹ Tamże, s. 23.

wierzycielką własnego posagu²⁰, co jej zapewniało względną niezależność finansową²¹.

Malise Ruthven w taki oto sposób przedstawia proces zawierania związku małżeńskiego: „Z punktu widzenia szari’atu kontrakt małżeński – *nikah* – to kontrakt prawny, usankcjonowany przez prawo Boże. Nie jest to jednak, tak jak w chrześcijaństwie, sakrament. Zgodnie z opinią większości autorytetów prawnych wali, czyli opiekun kobiety (zazwyczaj ojciec), zawiera małżeństwo w jej imieniu i może ją zmusić do poślubienia wybranego przez siebie mężczyzny”²².

Zatrzymując się na chwilę w tym miejscu należy skupić się na kwestii zmuszenia kobiety do poślubienia mężczyzny wybranego dla niej przez opiekuna prawnego.

Sytuacja ta wygląda nieco inaczej u szyitów. Jak tłumaczy A. Rahman al – Sheha: „W sprawie małżeństwa islam bierze pod uwagę zdanie kobiety, uznając je za warunek ważności aktu. Islam, zatem daje kobiecie prawo wyboru przyszłego męża. Wysłannik Allaha powiedział: „(...) Kobieta nie wyjdzie za mąż, dopóki nie zostanie zapytana o zgodę. Zapytali: Jak wygląda jej zgoda? Wysłannik rzekł: Milczy.” (*Sahih al – Buhari, hadis nr 4843*). W islamie ani ojciec kobiety ani jej opiekun nie mają prawa zmuszać jej do poślubienia kogoś, kogo ona nie akceptuje. Jest na to przekazany przez A’iszę hadis, który mówi o tym, „że pewna młoda kobieta zwróciła się do Wysłannika skarżąc się, że ojciec zmusza ją do małżeństwa. Wysłannik dał jej możliwość wyboru. W efekcie wyraziła ona zgodę, ale oświadczyła, iż buntując się chciała uświadomić kobietom, że ojcowie nie mają prawa zmuszać ich do małżeństwa”. (*Mesned Imam Ahmed, hadis nr 25087*)”²³.

W małżeństwie szari’at zagwarantował kobiecie prawa, które musi respektować jej mąż. A. Rahman al – Sheha stwierdza, iż: „Mąż zobowiązany jest do utrzymania żony zapewniając jej odpowiednie mieszkanie oraz podstawowe potrzeby tj. jedzenie, ubranie. Wysłannik Allaha powiedział: „Bądźcie dobrzy dla kobiet, gdyż one są u was bran-

²⁰ Posąg kobiety muzułmańskiej nosi nazwę *mahr* lub *as – sadak*. Jest to suma pieniędzy czy też jej równowartość w sprzętach domowych lub nieruchomościach. Pozostaje ona w posiadaniu kobiety w przypadku, gdy to nie ona, lecz mężczyzna zdecyduje się na rozwód.

²¹ M. Gaudefroy – Demombynes, *Narodziny islamu*. Warszawa 1988, Państwowy Instytut Wydawniczy, s. 430.

²² M. Ruthven, *Islam – bardzo krótkie wprowadzenie*. Warszawa 2003, Prószyński i S – ka SA, s. 116.

²³ Tamże. S.26

kami (...) I na was ciąży obowiązek żywienia i ubrania ich w sposób przyzwoity (...)” (Sahih Muslim, hadis nr 1218)²⁴.

Analizując zagadnienie małżeństwa należy wspomnieć o *mut'a* (w języku arabskim słowo to oznacza rozkosz) czyli małżeństwie czasowym lub przez innych nazywanym przelotnym.

W okresie tworzenia się islamu taka forma małżeństwa miała wartość prawną. Zawierano je zazwyczaj w czasie trwania wojen lub podczas pobytu u obcego plemienia. Z drugiej jednak strony taki rodzaj małżeństwa był przykrywką dla prostytucji. Jak stwierdza M. Gaudefroy – Demombynes: „(...) właściciele niewolnic nie zadowalali się szukaniem u nich rozkoszy, lecz jeszcze zarabiali na ich wdziękach. Lokowali je w specjalnych domach oznaczonych chorągwią rozpostartą nad drzwiami, tak jak zawieszało się chorągwie nad drzwiami weterynarza”²⁵.

Prawo mężczyzny do zaspokojenia seksualnego jest zagwarantowane przez Boga, dlatego *mut'a* znalazło odzwierciedlenie w szari'acie.

U szytów *mut'a* może zostać zawarte na czas określony. Może to być od jednej godziny do nawet pięćdziesięciu lat. Jak zauważa M. Ruthven: „Podczas, gdy przeciwnicy czasowych małżeństw uważają je za formę zalegalizowanej prostytucji, najważniejsze autorytety w Islamskiej Republice Iranu zdecydowanie popierają tę formę związku i podkreślają jej moralną oraz etyczną wyższość nad rozpowszechnionymi na Zachodzie wolnymi związkami”²⁶.

Szari'at dopuszcza również wielożeństwo. W czasach tworzenia się islamu miało to zagwarantować ochronę kobietom samotnym lub wdowom, którym groziło niebezpieczeństwo wynikające z toczących się nieustannie wojen plemiennych. Jak zaznacza M. Ruthven: „Koran dopuszcza poligamię, ale przy tym zastrzega i upomina: „Żeńcie się zatem z kobietami, które są dla was przyjemne – z dwoma, trzema lub czterema. Lecz jeśli się obawiacie, że nie będziecie sprawiedliwi, to żeńcie się tylko z jedną albo z tymi, którymi zawładnęły wasze prawice”. (4: 3)”²⁷. Wielu interpretatorów islamu uważa ten werset za wyraz hołdowania monogamii, jednakże dla większości wiernych oraz teologów jest on nad wyraz oczywisty.

²⁴ Tamże, s. 33.

²⁵ Tamże, s. 441.

²⁶ Tamże, s. 118.

²⁷ Tamże, s. 26.

A. Rahman al – Sheha stwierdza, iż: *„Jeśli chodzi o poligamię w islamie jest ona ograniczona do czterech żon i jest możliwa jedynie przez legalny akt małżeński, który zobowiązuje mężczyznę do wręczenia posagu kobiecie i uznania dzieci z ich wspólnego związku. Ponadto mężczyzna żyjący w związku poligamicznym jest zmuszony do utrzymania każdej z żon i jej dzieci”*²⁸.

Argumenty, jakie czasami przytaczają zwolennicy wielożeństwa to: nieplodność żony, brak zaspokojenia męża wynikający z tego, iż kobieta jest w pociąg lub przechodzi okres, duży odsetek wdów, starych panien bądź kobiet będących po rozwodzie. Te ostatnie muszą być u boku mężczyzny, który będzie bronił ich honoru.

W kwestii rozwodu we wspomnianym przeze mnie okresie dżahiliji mężczyzna mógł bez przeszkód rozwiązywać swoje małżeństwo oraz scalać je ponownie. Wystarczyło, że wypowiadał zwyczajową formułkę. Wprowadzało to ogromny zamęt w życiu kobiety. Obecnie *Koran* zakazuje takich manipulacji.

Islam jest przeciwny rozwodom. Dlatego też istnieje arbitraż, czyli bliscy, rodzina, oraz przyjaciele starają się pogodzić zwaśnionych małżonków. Jeżeli ta metoda zawiedzie, szari’at dopuszcza rozwód. Polega on na wypowiedzeniu trzykrotnie przez mężczyznę formułki: „Rozwodzę się z Tobą”. Jest to jednostronna deklaracja. Następuje wtedy tak zwany „ostateczny rozwód”, od którego nie ma już odwrotu, ponieważ wtedy będzie to oznaczało popełnienie grzechu.

Po rozwodzie, to mężczyzna przejmuje opiekę nad dziećmi. Nad chłopcami po ukończeniu przez nich siedmiu lat, natomiast w przypadku dziewczynek po ukończeniu przez nich lat dziewięciu.

Występujący w islamie swoistego rodzaju egalitaryzm płciowy również i kobiecie pozwala się rozwieść. Istnieją trzy sposoby umożliwiające jej to.

Pierwszy z nich polega na tym, że kobieta występuje o rozwód do sędziego czy sądu. Ma szansę go uzyskać, jeżeli przedstawi dowody na to, iż mąż nie wywiązuje się ze swoich obowiązków małżeńskich (działa na jej szkodę, jest niezdolny do współżycia seksualnego czy też zaginął bez wieści).

²⁸ Tamże, s. 58.

Drugi sposób budzi wiele kontrowersji. Nosi nazwę *chul* (po arabsku słowo to oznacza rozwiązanie). Kobieta z własnej inicjatywy może rozwiązać małżeństwo na podstawie wykupu²⁹.

Trzeci sposób, rzadko mający miejsce, aczkolwiek występujący w prawie muzułmańskim nosi nazwę *talak it – tawfid* czyli „rozwód przekazany”. Polega on na tym, że mąż w czasie podpisywania umowy małżeńskiej ceduje prawo do rozwodu na żonę.

Zazwyczaj jednak to mąż decyduje o rozwodzie, aczkolwiek aby uzyskać on moc prawną muszą zostać spełnione pewne warunki. Chodzi tutaj o *iddę* czyli proces oczekiwania. Ujawni on czy żona nie jest w ciąży.

Jeżeli okaże się, że kobieta urodzi dziecko należy wstrzymać się z rozwodem do momentu rozwiązania. Po porodzie, jeśli mężczyzna nadal będzie chciał rozwiązać związek małżeński, będzie zobligowany do płacenia alimentów na dziecko i jego matkę, do momentu aż powtórnie wyjdzie ona za mąż. W przypadku braku możliwości ponownego zamążpójścia kobiety, mężczyzna będzie na nią płacił do końca życia.

Jak widać przedstawione przeze mnie powyżej prawa ogólne i indywidualne w mniejszym lub większym stopniu chronią kobietę. Jednakże szari'at (czyli prawo muzułmańskie) bardzo często nie ma praktycznego zastosowania jako idealny system prawny. W odniesieniu do pozycji kobiety w społeczeństwie muzułmańskim jest to dosyć często spotykane. Chodzi tutaj przede wszystkim o fakt posiadania niezbitych czasami wręcz niemożliwych do uzyskania dowodów świadczących o winie lub nie, czy też o ustną procedurę. Doskonałym przykładem na zobrazowanie powyższej tezy jest chociażby kwestia cudzołóstwa a dokładniej sam proces udowadniania winy.

Głównym dowodem w sprawie o cudzołóstwo są przede wszystkim zeznania czterech naocznych świadków zdarzenia. Wymogiem jest, aby te osoby widziały oskarżonych odbywających stosunek płciowy.

Dowodem może być również przyznanie się oskarżonych do winy. Zeznanie to jednak nie może być wymuszone siłą.

Innym dowodem popełnienia cudzołóstwa jest także ciąża kobiety, która nie jest mężatką, oraz jak zaznaczają Jan Bury i Jerzy Kasprzak: „(...) *inne okoliczności świadczące pośrednio o dokonaniu takiego czynu. Okoliczności te jednak nie mogą występować samoistnie* –

²⁹ Zwrot tradycyjnego mahru.

*muszą towarzyszyć bądź to przyznaniu się oskarżonego, bądź zeznaniom czterech naocznych świadków*³⁰.

Współcześnie kary za cudzołóstwo nie są zbyt często wymierzane. Ścisłe prawo muzułmańskie jest stosowane obecnie w Arabii Saudyjskiej, oraz w Sudanie (kara za cudzołóstwo poprzez ukamienowanie obowiązuje tam od roku 1991).

J. Bury oraz J. Kasprzak powołując się na dane Amnesty International zauważają, iż: „(...) w ostatnich latach w krajach arabskich nie odnotowano żadnego przypadku oficjalnego wykonania kary śmierci przez ukamienowanie. Sporadyczne wyroki, które nakładały taki rodzaj kary, zostały później zastąpione chłostą, więzieniem oraz, w przypadku cudzoziemców, deportacją. W Zjednoczonych Emiratach Arabskich w lutym 2000 r. pewna Indonezyjka została skazana za cudzołóstwo na śmierć przez ukamienowanie, jednak już w kwietniu tego samego roku wyrok zastąpiono rokiem więzienia i deportacją. Podobnie w Jemenie, nałożona w 1995 r. na oskarżoną o cudzołóstwo kobietę kara ukamienowania została zamieniona na karę chłosty, po czym kobietę wypuszczono na wolność”³¹.

Jak skomplikowanym systemem prawnym jest szaria't i jak wiele zależy od jego interpretacji można doskonale zobaczyć na przykładzie Nigerii. W roku 1999 w poszczególnych stanach Nigerii ponownie wprowadzono szari'at. Liczba muzułmanów praktykujących islam w tym kraju wynosi 41%. Sprawa, która wydarzyła się tam w latach 2001 – 2002 zszokowała cały świat.

Dotyczyła ona młodej Nigeryjki o imieniu Safija oskarżonej o cudzołóstwo. Kobieta była trzykrotną rozwódką i posiadała czwórkę dzieci. Poznała mężczyznę, który obiecał jej ponowne małżeństwo. Zaślepiona uczuciem odbyła z nim stosunek, czego skutkiem była ciąża. Niestety ów mężczyzna wyparł się znajomości z Safiją. Rozprawa, która się odbyła, z punktu widzenia szari'atu złamała wiele jego zasad.

Analizy tego procesu podjęli się J. Bury i J. Kasprzak: „Stanowcza reakcja światowej opinii publicznej może bezpośrednio nie pomogła Safiji, gdyż sąd zapewne nie ugiąłby się pod presją, jednak cała sprawa zwróciła uwagę elity nigeryjskich adwokatów, którzy postanowili tej kobiecie pomóc. Wobec przesadnego i niezgodnego w zasadzie z szari'atem formalizmu prowadzonej sprawy adwokaci Safiji musieli uciec się do wybiegu. Powołali się na stosunkowo mało znany zapis sunny Proro-

³⁰ J. Bury, J. Kasprzak, *Prawo karne islamu*. Wydawnictwo Difin, Warszawa 2007, s. 149.

³¹ Tamże, s. 145.

ka, mówiący, że plemniki mogą żyć przez pewien czas w ciele kobiety i nie od razu powodują zapłodnienie (tzw. ciąża uśpiona). Z tego zapisu wykazali, iż nie można wykluczyć, że ojcem dziecka jest ostatni mąż Safiji, który rozwodząc się z nią, nie dopełnił obowiązku czteromiesięcznego oczekiwania. Biorąc pod uwagę fakt, że mężczyzna pomawiany przez nią o ojcostwo, wyparł się, iż współżył z nią, czasu współżycia dokładnie nie ustalono, nie było także naocznych świadków cudzołóstwa (!!!), należy przyjąć, iż ojcem dziecka jest ostatni mąż i żadne cudzołóstwo nie zostało dokonane. Sąd apelacyjny na tej podstawie Safiję uniewinnił³².

Egalitaryzm muzułmański.

Z punktu widzenia zachodnich obserwatorów szari'at ogranicza wolność kobiet.

Jednakże egalitaryzm płciowy mimo wszystko nie jest obcym pojęciem w świecie islamu. Jak stwierdza E. Machut – Mendecka: „(...) według nauk islamu jest podstawą stosunków panujących we wspólnocie wiernych, wszyscy są tu sobie równi z jednym wyjątkiem: pobożniejszych muzułmanów ceni się wyżej niż wykazujących mniejszą gorliwość religijną³³. Potwierdzeniem tego jest chociażby sura 4 Koranu werset 124: „Ktokolwiek pełni dobre dzieła – mężczyzna czy kobieta – i jest wierzącym – tacy wejdą do Ogrodu i nie doznają niesprawiedliwości nawet na łupinę daktyla³⁴.

Egalitaryzm dla kobiety muzułmańskiej jest rzeczą ważną, ponieważ jak wiadomo w islamie nie ma podziału na sferę świecką i religijną. Dlatego też E. Machut – Mendecka analizując przytoczony powyżej werset stwierdza, że: „(...) dawna plemienna Arabka (i w miarę rozprzestrzeniania się islamu każda inna muzułmanka) mogła się czuć dobrze i bezpiecznie. Pobożność otwierała jej bramy do raju i nie tylko: ponieważ religia była kluczem do codziennego życia, kobieta mogła domagać się swojego miejsca w egalitarnych stosunkach społecznych obowiązujących we wspólnocie³⁵.

³² Tamże, s. 145.

³³ Tamże, s. 23.

³⁴ Koran, w tłumaczeniu J. Bielawskiego, Warszawa 1986.

³⁵ Tamże, s. 23.

Taka teoria równości jest akceptowana przez prawników muzułmańskich, większość teologów, oraz przez bardzo pobożnych muzułmanów.

Nie wszyscy się jednak z nią zgadzają. A. Rahman al – Sheha hołduje teorii, iż: *„Całkowita równość między kobietą a mężczyzną nie jest możliwa, a wynika to z ich naturalnych różnic psychicznych, fizycznych i umysłowych. Jeśli równość między istotami tej samej płci jest nie do osiągnięcia z powodu ich naturalnych i indywidualnych różnic to tym bardziej nie jest to osiągalne w przypadku odmiennych płci. Allah Najwyższy mówi: „Z każdej rzeczy stworzyliśmy parę. Może sobie przypomnieć!” (Qu’ran 51:49)”*³⁶.

Również sura 2 werset 228 cyt: *„(Żony) mają (prawa) równe tym, które mają względem nich (mężowie), jak jest to uznane (za słuszne); lecz mężczyźni mają nad nimi stopień przewagi”*³⁷, można uznać za zaprzeczenie muzułmańskiego egalitaryzmu. Jednakże jest on interpretowany w ten sposób, iż kobiety absolutnie nie są gorsze od mężczyzn. Są natomiast słabsze fizycznie, oraz mają skłonności do silniejszego odczuwania pewnych emocji, czego nie zauważa się u mężczyzn.

W ostatnich czasach bardzo często mówi się o konieczności podjęcia pewnych działań, które będą zmierzać do poprawy sytuacji prawnej kobiet muzułmańskich.

Przykładem jest zniesienie prawa do jednostronnego rozwodu.

Mąż musi posiadać także sądową zgodę swojej żony, jeżeli pragnie poślubić inne kobiety.

W niektórych państwach podniesiono granicę wieku, jeżeli chodzi o zawarcie małżeństwa. Na ogół jest to osiemnaście lat dla mężczyzny, dla dziewcząt zaś (w zależności od kraju) od piętnastu do osiemnastu lat. Jednym z krajów, który stanowi wyjątek od tej reguły jest Iran, który po rewolucji w 1979 roku zniósł tak zwane Prawo Ochrony Rodziny i ustalił wiek zawarcia małżeństwa następująco: minimum piętnaście lat dla chłopców i dziewięć dla dziewczynek.

Jak zauważa M. Ruthven takie założenia są spowodowane: *„(...) pragnieniem wzmocnienia patriarchalnej pozycji rodziny, ponieważ rodzice mogą wywierać większy wpływ na młodsze dzieci, szczególnie dziewczęta, przy dokonywanym przez nie wyborze partnerów”*³⁸.

³⁶ Tamże, s. 6.

³⁷ *Koran*, w tłumaczeniu J. Bielawskiego, Warszawa 1986.

³⁸ Tamże, s. 129.

Pakistan natomiast jest jednym z krajów, w którym obowiązują kary za cudzołóstwo, oraz koraniczna procedura dowodowa. Kobiecie, która przykładowo oskarża mężczyznę o gwałt, grozi kontroskarzenie o *zinę* (cudzołóstwo).

Pozytywnie natomiast przedstawia się sytuacja w Algierii, gdzie w 2005 roku wprowadzono reformę mającą na celu zwiększenie autonomii kobiety w rodzinie oraz zminimalizowanie wręcz zniesienie obowiązku posłuszeństwa wobec męża.

Warto wspomnieć także o raporcie jaki opublikowała amerykańska organizacja pozarządowa Freedom House. Wynika z niego, iż: „(...) sytuacja w dziedzinie praw kobiet uległa poprawie w 15 z 18 krajów Bliskiego Wschodu, w tym szczególnie w Kuwejcie, Algierii i Jordanii”³⁹.

Zmiany te nie są wielkiego formatu i dodatkowo powstają małymi krokami. Należy jednak pamiętać, iż *Koran* to słowo Boże, które nie podlega żadnej dyskusji. Prawo muzułmańskie czyli szari’at ma swoje podłoże właśnie w *Koranie*. Jak słusznie zauważa M. Ruthven: „*Twierdzenie, że współczesne warunki wymagają położenia kresu dyskryminacji wynikającej z koranicznych przepisów prawnych, stoi w sprzeczności z dogmatem, iż tekst Księgi został ustalony na całą wieczność*”⁴⁰.

Problem praw kobiet muzułmańskich jest ściśle związany z rozwojem cywilizacyjnym.

Współcześni myśliciele i obserwatorzy świata muzułmańskiego, zauważają iż Święta Księga jaką jest *Koran* została objawiona w bardzo specyficznych czasach i warunkach. Dlatego też należałoby dokonać jego ponownej interpretacji, mającej na celu dostosowanie go do współczesnych realiów. Należy jednak pamiętać, że prawo muzułmańskie obejmuje wszystkie sfery życia człowieka. Dotyczy to spraw doczesnych, ale także i religijnych. Częścią prawa są także zasady etyki oraz po-prawnego zachowania się lub też sprawy natury stricte moralnej.

Prawo muzułmańskie jest niezmiennie. Zostało raz na zawsze ustalone. W ten sposób człowiek nie może ingerować w jego tworzenie. Może jedynie dokonywać interpretacji lub objaśnień.

Prawo zwyczajowe.

³⁹ www.gazetaprawna.pl artykuł *Najmniej kobiet w parlamencie – w krajach muzułmańskich* z dnia 7 marca 2010 roku.

⁴⁰ Tamże, s. 113.

Prawo zwyczajowe hołduje koncepcji różnic płci, co w wielu przypadkach jest sprzeczne z zasadami humanizmu oraz egalitaryzmu muzułmańskiego.

A. A. Engineer odwołując się do aspektów prawa zwyczajowego występującego w społeczeństwie muzułmańskim stwierdza, iż: *„Obraz szczęśliwej i pełnej cnót muzułmanki, jaki może powstać w umyśle czytelnika na podstawie lektury Koranu i hadisów, traci swoją pogodną wymowę w obliczu panujących stosunków patriarchalnych. Religia rozmija się w różnych miejscach z kulturą, a praktyka życia codziennego oddala się od modelu zaprezentowanego przez Koran. Prawo zwyczajowe podtrzymując biologiczną koncepcję różnic płci, w wielu przypadkach odbiega od zasady muzułmańskiego egalitaryzmu i humanizmu. Podkreśla się, że nierówności płci powstają jako wynik oddziaływania dawnej tradycji czy też dążeń do męskiej dominacji”*⁴¹.

Prawo zwyczajowe oraz wiążące się z nim nierozzerwalnie tradycje bardzo często są wygodnymi „instrumentami” mającymi na celu dominację systemu patriarchalnego. Dlatego też z reguły nie ma ono żadnego powiązania z islamem. Jeżeli jednak dochodzi już do odwoływania się do *Koranu* oraz hadisów bardzo często pojawiają się głosy co do nieprawidłowego ich interpretowania.

Doskonałym przykładem odnoszącym się do powyższego stwierdzenia jest kwestia noszenia przez kobietę zasłony.

Jak zauważa E. Machut – Mendecka: *„Zasłona, o której przecież nie wspomina żaden z wersetów Koranu, wtargnęła na obszary islamu jeszcze ze starożytności, kiedy zakrywała twarze asyryjskich czy perskich arystokratek, niedostępna dla niewolnic i kobiet niskiej kondycji, przewijała się też w świecie dżahiliji”*⁴².

Trudno nie zgodzić się z twierdzeniem E. Machut – Mendeckiej. Po raz kolejny bowiem, mamy tutaj do czynienia z różnymi interpretacjami sur koranicznych. Owszem w surze 24, werset 31 czytamy: *„Powiedz wierzącym kobietom, żeby spuszczały skromnie swoje spojrzenia i strzegły swojej czystości; i żeby pokazywały jedynie te ozdoby, które są widoczne na zewnątrz; i żeby narzucały zasłony na piersi, i pokazywały swoje ozdoby jedynie swoim mężom lub ojcom, albo ojcom swoich mężów, albo swoim synom lub synom swoich mężów; albo swoim braciom,*

⁴¹ A.A. Engineer, *The rights of women in islam*, London 1992, s. 126, cyt. za: D. Chmielowska, B. Grabowska, E. Machut – Mendecka, *Być kobietą w Oriencie [w:] Kobieta bez zasłony. Muzułmanka w świetle wiary i kultury*, red. E. Machut – Mendecka, Warszawa 2008, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, s. 29.

⁴² Tamże, s. 30.

*albo synom braci, lub synom swoich sióstr; lub ich żonom lub tym, którymi zawładnęły ich prawice; albo swoim służącym spośród mężczyzn, którzy nie są o władnięci pożądaniem cielesnym; albo też chłopcom, którzy nie poznali nagości kobiet. I niech one nie stępują tak, aby było wiadomo, jakie ukrywają ozdoby*⁴³, natomiast nie ma tutaj żadnej wzmianki o noszeniu chusty. Niestety powyższy werset jest bardzo często interpretowany jako nakaz noszenia zasłony przez kobiety.

Wielu zachodnich obserwatorów świata muzułmańskiego uważa, iż noszenie przez kobiety zasłony uniemożliwia im rozwój w życiu społecznym.

Jak wykazały badania kobieta, która nosi hidżab⁴⁴ ma większe problemy ze znalezieniem pracy czy też z dostępem do szkolnictwa wyższego.

Natomiast zwolennicy noszenia przez kobiety zasłony uważają, iż: *„(...) noszenie hidżabu nie oznacza wcale zaakceptowania przez kobiety stosunków patriarchalnych, a wręcz przeciwnie, ułatwia im wyjście z izolacji i pozwala „wtargnąć” w te obszary życia publicznego, które dotychczas zarezerwowane były dla mężczyzn. Kobieta nosząca „strój muzułmański” może nawet przeciwstawić się patriarchalnemu autorytetowi, gdyż dla mężczyzn spoza mahramu, których spotyka poza domem, staje się jasne, że jest ona seksualnie niedostępna i że napastowanie jej byłoby równoznaczne z aktem świętokradztwa. Autorytet, na który kobieta zdaje się we własnej opinii, nie jest już autorytetem jej brata czy ojca, lecz autorytetem Boga lub przywódcy religijnego, który przemawia w Jego imieniu*⁴⁵.

Kwestia noszenia przez kobiety zasłony jest bardzo złożona.

Jak zauważa M. Ruthven: *„Istnieje mnóstwo zasadniczych różnic między sytuacją kobiet, które zaczęły zakrywać twarz dobrowolnie, a sytuacją tych, które zostały zmuszone do noszenia hidżabu. Pierwsze z nich miały wolność wyboru, drugim wolność tę odebrano*⁴⁶.

Idąc dalej w tym kierunku M. Ruthven stwierdza, iż: *„Zarówno w krajach muzułmańskich jak i niemuzułmańskich zasłona stała się symbolem tożsamości kulturowej oraz wyrazem politycznej i religijnej przynależności. W niektórych przypadkach noszenie hidżabu może być także*

⁴³ Koran, w tłumaczeniu J. Bielawskiego, Warszawa 1986.

⁴⁴ Kwadratowa chusta, która zakrywa uszy, szyję, włosy, ale nie twarz oraz ramiona.

⁴⁵ M. Ruthven, *Islam...*, s. 127.

⁴⁶ Tamże, s. 127.

oznaką niezależności i odrębności wyznaniowej, sygnalizującą odrzucenie dominującego, niemuzułmańskiego społeczeństwa. W Grenoble we Francji uczennica szkoły średniej, która odmówiła zdjęcia nakrycia głowy w czasie ćwiczeń fizycznych, stała się zarazem bohaterką narodową i narodowym pariasem: „Francja jest moją wolnością, wolno mi więc zakrywać twarz!” – oznajmiła. Podobne decyzje podejmowane są jednak najczęściej pod naciskiem rodziny, męża czy otoczenia. Zasłona odróżnia region od regionu, miasto od miasta, dar al – islam⁴⁷ od dar al – harb⁴⁸. Trudno wprowadzić tutaj uogólnienie, które bezpiecznie mogłoby być stosowane „przez granice”⁴⁹.

Rytualne obrzezanie kobiet.

Zwyczaj ten nie ma absolutnie żadnego związku z religią. Wywodzi się z okresu dżahiliji i był praktykowany głównie na terenach afrykańskich. Jest on związany nie tylko z kulturą muzułmańską.

Koran nie nakazuje dokonywania obrzezania. Nie ma żadnej wzmianki o tego typu okaleczaniu dziewcząt. Jest to przede wszystkim zwyczaj plemienny występujący w większości w krajach afrykańskich.

Wielu uczonych muzułmańskich broniąc rytualnego obrzezania powołuje się na szari’at a dokładniej na dwa najważniejsze elementy *fikhu* (prawna interpretacja szari’atu) czyli *Koran* i *Sunnę*.

Samir Ismail w swoim artykule przytacza opinię dr Wahaba Al-zohaili z Uniwersytetu w Damaszku: „Nie ma w *Quranie* wersetu wskazującego na obowiązek obrzezania oprócz aja nr 123 Sura „Pszczola”. Wiemy z *Sunny*, że Prorok Abraham wykonał ten zabieg w wieku 80 lat. Abu Huraira przekazał, że Prorok Muhammad (salallahu alejhi ła sallam) powiedział:

"Prorok Abraham został obrzezany gdy miał 80 lat" (Sahih al Bukhari, 4:575)

Imam Nawawi i wielu innych uczonych twierdziło, że obrzezanie w stosunku do mężczyzn i kobiet jest Sunną⁵⁰, imam Szafej i inni twierdzili, że jest to obowiązek wobec obu płci. Z kolei Imam Annaaser Yahya z szkoły (zajdeja)⁵¹ twierdził, że obrzezanie jest obowiązkowe wobec

⁴⁷ Terytorium, na którym obowiązują zasady islamu.

⁴⁸ Przeciwnieństwo dar al-islam.

⁴⁹ Tamże, s. 127 – 129.

⁵⁰ Tradycja (obrzezanie właściwe).

⁵¹ Szkoła odłamu szyickiego.

mężczyzn a Sunna lub Makroma⁵² wobec dziewczynek. Podsumowując można stwierdzić, że obrzezanie jest zalecanym czynem, Sunna wobec chłopców, a wobec dziewczynek Makroma⁵³.

Podsumowując tę kwestię S. Ismail cytuje opinię Ateiaha Saqera byłego przewodniczącego Komitetu Fatwa na Uniwersytecie Alazhar w Egipcie: *„Inni lekarze twierdzili, że obrzezanie kobiet obniża u nich aktywność seksualną co stanowi niekorzystne skutki dla niej i jej męża. Uważam, że obrzezanie, które było praktykowane przez Proroka w stosunku do kobiet może być stosowane pod warunkiem, że będzie wykonane według zaleceń Proroka, czyli nie radykalny zabieg tylko częściowy.*

Podsumowując nie możemy także jednoznacznie stwierdzić, że obrzezanie dziewczynek jest zakazane, możemy jednak stwierdzić, że mieści się ono między wadźib a nadb czyli między obowiązkiem a czynem dobrowolnym⁵⁴.

Powyższe opinie nie zmieniają jednak faktu, iż zabieg ten bardzo często jest dokonywany w odrażających warunkach (szczególnie wśród plemion afrykańskich).

Roman Wełniak w swoim artykule *Okaleczenie czy rana symboliczna?* przedstawia rodzaje obrzezania dokonywanego na dziewczynkach: *„Ekscyzja, czyli obrzezanie żeńskie to praktyka rytualna, która może przybierać różne formy. Najprostszą z nich jest sunna czyli „właściwe obrzezanie”, które polega na obcięciu żołądźci łechtaczki, i dodaje również, że historia obrzezania sięga czasów Faraonów i Starożytnego Egiptu, gdzie praktykowano najsurowsze praktyki obrzezania, które polegały na infibulacji, która charakteryzuje się clitoriktomią połączoną z wycięciem dwóch trzecich warg sromowych oraz zaszyciem rany nićmi bądź kolcami akacji⁵⁵.*

Waris Dirie słynna modelka z Somalii, która jest ofiarą infibulacji, w swojej autobiograficznej książce *Kwiat Pustyni* opisuje ten okrutny rytuał obrzezania, któremu została poddana w wieku pięciu lat. W wieku trzynastu lat W. Dirie uciekła z Somalii (wcześniej również została poślubiona dużo od siebie starszemu mężczyźnie). Obecnie mieszka w Austrii.

⁵² Czyn zalecany.

⁵³ S. Ismail, artykuł *Obrzezanie kobiet w prawie muzułmańskim*, dostępny na stronie internetowej www.muzułmanka.pl

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ R. Wełniak, artykuł *Okaleczenie czy rana symboliczna?*, cyt. za: S. Ismail, artykuł *Obrzezanie kobiet w prawie muzułmańskim*, dostępny na stronie internetowej www.muzułmanka.pl

Chcąc pomagać kobietom, które również przeszły przez piekło obrzezania (rytuału tego dokonuje się także wśród mniejszości narodowych zamieszkujących kraje zachodnie takie jak Francja, Niemcy, Wielka Brytania czy też Belgia) założyła *Waris Dirie Foundation*, fundację, która zajmuje się walką przeciwko rytualnemu obrzezaniu kobiet. Na stronie internetowej swojej fundacji W. Dirie zaznacza: „Obrzezanie kobiet nie ma powiązania z żadnymi aspektami związanymi z tradycją, kulturą czy też z religią. Jest zbrodnią, która domaga się sprawiedliwości”⁵⁶.

Szanse i przeszkody kobiet na rozwój w społeczeństwie muzułmańskim.

W społeczeństwie muzułmańskim rozwój kobiet w dużej mierze jest ograniczony przez pewne uwarunkowania kulturowe i instytucjonalne.

Jak zauważa Katarzyna Górak – Sosnowska w swoim artykule *Kobiety arabskie a świat biznesu. Szanse i bariery w państwach zatoki*: „Wiele z tych barier ma swoje podłoże w patriarchalnej kulturze arabskiej i wyobrażeniu o dychotomicznym podziale ról społecznych pomiędzy kobietę i mężczyznę. W myśl prawa muzułmańskiego obowiązek zapewnienia bytu rodzinie spoczywa wyłącznie na mężczyźnie. Kobieta jako istota słabsza i bardziej emocjonalna nie musi zatem pracować, co więcej – nie powinna, bowiem mogłoby to wskazywać na to, że mężczyzna nie jest w stanie zapewnić jej utrzymania. Na honor rodziny wpływa także sposób funkcjonowania kobiet w sferze publicznej, a ta właśnie sfera związana jest z pracą zawodową. Jeżeli zatem kobieta podejmuje pracę zawodową, powinna mieć ku temu odpowiednie warunki (np. bez kontaktu z mężczyznami) i pracować w zawodach korespondujących z kulturowym ideałem kobiety. Ponadto w wielu państwach regionu posłuszeństwo kobiety wobec mężczyzny jest usankcjonowane prawem – to on decyduje, czy kobieta może samodzielnie podróżować lub podjąć pracę; nieposłuszeństwo może grozić rozwodem”⁵⁷.

Mimo, iż rola systemu patriarchalnego w świecie muzułmańskim jest ogromna, kobiety coraz częściej wychodzą mu naprzeciw.

Lubna al – Ulajan i Szajcha Lubna al – Kasimi są przykładem na to, iż muzułmanka może osiągnąć sukces w biznesie. Obie panie wid-

⁵⁶ Cytat zawarty na stronie www.waris-dirie-foundation.com

⁵⁷ *Human Development Report 2005*, UNDP 2005, s. 114 – 119, cyt za: K. Górak – Sosnowska, *Kobiety arabskie a świat biznesu. Szanse i bariery w państwach Zatoki*, [za:] *Bliski Wschód. Społeczeństwa. Polityka. Tradycje.*, Wydawnictwo ACADEMICA, Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, Instytut Studiów Politycznych PAN, rocznik, nr 4, 2007 rok, s. 111 – 112.

nieją na liście magazynu *Forbes* w rankingu pięćdziesięciu najbardziej wpływowych arabskich kobiet biznesu. Lubna al – Ulayan jest szefową jednej z największych saudyjskich korporacji finansowych Olayan Financing Company⁵⁸.

Rozwój cywilizacyjny w sposób nieunikniony przyczynia się do zmian w kulturze. Jednakże współcześnie w społeczeństwie arabsko – muzułmańskim zmiany te idą w nieco innym kierunku, aniżeli na przykład w latach 50 – 70 XX wieku. Wszelkie przemiany polityczne i kulturowe zachodzące po II wojnie światowej (takie jak na przykład brak konieczności noszenia przez kobiety zasłony) wydawały się mieć tendencję stałą. Nic bardziej mylnego.

Al – hidżab powraca. Jest on elementem tradycji, która jak wiadomo jest bardzo silna w społeczeństwie muzułmańskim. Obecnie możemy zaobserwować umacnianie się panarabizmu. Przywódcy religijni zdają sobie sprawę, iż nie są w stanie powstrzymać napływu elementów kultury zachodniej, dlatego też starają się wykreować nowy typ kobiety muzułmańskiej. Jedną z cech charakterystycznych nowoczesnej muzułmanki ma być właśnie al – hidżab – symbol siły i indywidualności.

Współczesne kobiety muzułmańskie zaczynają liczyć się w życiu publicznym. Mają dostęp do męskiego świata władzy i pieniędzy. Al – hidżab ma im w tym pomóc. Coraz więcej z nich zdobywa wykształcenie. Domagają się także swoich praw. Przykładem są manifestacje w konserwatywnej Arabii Saudyjskiej przeciwko zakazowi prowadzenia przez kobiety pojazdów.

Wymieniony przez mnie powyżej panarabizm lobbuje powrót do dawnych tradycji i porządku. Mimo, iż sprawia on wrażenie bycia procesem elastycznym, niewątpliwie opowiada się za ewidentnym podziałem ról społecznych i różnicą płci. Warto jednak zauważyć, iż zmiany w stosunkach społecznych (nieważne jaką formę przybiorą) zachodzą i są nieuniknione.

Wiedza społeczeństw zachodnich na temat pozycji kobiety w kulturze muzułmańskiej jest w większości przypadkach marginalna lub oparta na informacjach podawanych przez media. Jakkolwiek informacje te nie zawsze są nieprawdziwe. Zachodni rynek czytelnicy pełen jest świadectw kobiet, których życie zmieniło się (czasami wręcz w sposób okrutny) w wyniku złej interpretacji islamu. Walka o to, kto ma rację trwa,

⁵⁸ Korporacja ta wchodzi w skład jednego z największych saudyjskich koncernów międzynarodowych Olayan Group.

aczkolwiek trudno ocenić, kto jest zwycięzcą, a kto przegranym, nawet po dokonaniu wnikliwej analizy.

BIBLIOGRAFIA

J. Bury, J. Kasprzak, *Prawo karne islamu*. Wydawnictwo Difin, Warszawa 2007.

D. Chmielowska, B. Grabowska, E. Machut – Mendecka, *Być kobietą w Oriencie [w:] Iranki*, red. M. Składankowa, Warszawa 2008, Wydawnictwo Akademickie DIALOG

D. Chmielowska, B. Grabowska, E. Machut – Mendecka, *Być kobietą w Oriencie [w:] Społeczna i rodzinna sytuacja kobiety tureckiej w zarysie historycznym*, red. D. Chmielowska, A. Kilic – Eryilmaz, Warszawa 2008, Wydawnictwo Akademickie DIALOG.

A.A. Engineer, *The rights of women in islam*, London 1992, s. 126, cyt. za: D. Chmielowska, B. Grabowska, E. Machut – Mendecka, *Być kobietą w Oriencie [w:] Kobieta bez zastępy. Muzułmanka w świetle wiary i kultury*, red. E. Machut – Mendecka, Warszawa 2008, Wydawnictwo Akademickie DIALOG.

M. Gaudefroy – Demombynes, *Narodziny islamu*. Warszawa 1988, Państwowy Instytut Wydawniczy.

Human Development Report 2005, UNDP 2005, s. 114 – 119. cyt za: K. Górak – Sosnowska, *Kobiety arabskie a świat biznesu. Szanse i bariery w państwach Zatoki*, [za:] *Bliski Wschód. Społeczeństwa. Polityka. Tradycje.*, Wydawnictwo ACADEMICA, Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, Instytut Studiów Politycznych PAN, rocznik, nr 4, 2007 rok.

KORAN, w tłumaczeniu J. Bielawskiego, Warszawa 1986.

B. Lawrence, *Koran – Biografia*. Warszawa 2008, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA.

R. Piwiński, *Mitologia Arabów*, Warszawa 1989, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe.

M. Ruthven, *Islam – bardzo krótkie wprowadzenie*. Warszawa 2003, Prószyński i S – ka SA.

INTERNET

http://d1.islamhouse.com/data/pl/ih_books/pl4816.pdf

A. Rahman al – Sheha, *Status kobiety w islamie*. Białystok – Polska, wydanie internetowe.

<http://ww.gazetaprawna.pl>

artykuł *Najmniej kobiet w parlamencie – w krajach muzułmańskich* z dnia 7 marca 2010 roku.

<http://ww.muzułmanka.pl>

S. Ismail, artykuł *Obrzezanie kobiet w prawie muzułmańskim*, dostępny na stronie internetowej

R. Welniak, artykuł *Okaleczenie czy rana symboliczna?*, cyt. za: S. Ismail, artykuł *Obrzezanie kobiet w prawie muzułmańskim*, dostępny na stronie internetowej

<http://ww.waris-dirie-foundation.com>